

De Eraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124.)

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE; Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan Donderdag's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 24 November 1907. N°. 1560.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden / 1.80, voor België per jaar / 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar / 8 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers / -10. Abonnementen worden aangegoten door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertenties: van 1 tot 6 regels / 1.20, voor elke regel meer / -30. Aanvragen en vermelding van lieftedevoten / -12 per regel.

Pro fege.

TWEDE REEKS.

X.

Den Koning nu der eeuwen, den onoverwinnelijken, den onsterflijken, den alleen wijzen God zij eere en heerlijkheid in alle eeuwigheid, Amen. 1 Timoth. 1: 17.

Alzoo is de Christus ten eerste het Hoofd van zijn mystiek Lichaam. Hij is in de tweede plaats de Rechter van geheel de menscheit. En ten derde is hij de Heere der engelen. Thans is er zoowel in de menschenwereld als in de engelenwereld nog verzet tegen deze zijn heerschappij. We zijn nu nog in de periode van worsteling. De strijd is nog niet volstreken. Maar is hij eenmaal volstreken, dan zal de uitkomst deze zijn, dat Christus in de geheele geestelijke levensfeer, die menschen en engelen omvat, als overwinnaar heerschen zal. Alle tegenstand zal dan gebroken zijn. In de menschenwereld zal een tegelijke ziel, die niet in Jezus is, ophouden langer mee te tellen. Oas menschelijk geslacht zal dan alleen de herboren menscheit wezen. En zoo ook zal in de engelenwereld alleen de heersche der goede engelen, na uitwerping van de demonen, haar werking blijven oefenen. Deze herboren menscheit, met dat heit der goede engelen, zal voor eeuwig de geestelijke wereld uitmaken, en in die uit mensch en engel gevormde wereld, zal de mensch Christus Jezus de Koning zijn. De menscheit is in zijn schepping een weinig minder dan de engelen gemaakt, maar voldeed de mensch zijn roeping dan komt hij ver boven de engelen uit. Zieende op Christus, zegt daarom de Heere der engelen: „Hij is zooveel treffelijker geworden als de engelen, als hij uitnemender naam boven hen geëerd heeft; een uitspraak waarin de schrijver de engelen laat optreden als „dienende geesten,“ en daarentegen den Christus als „het afschijn van Gods heerlijkheid en het uitgedrukte beeld zijner zelfstandigheid, dragende alle dingen door het woord zijner kracht.“ Christus zittende aan Gods rechterhand, moet daarom steeds ingedacht in zijn drievoudige betekenissen: *Hoofd der gemeente, Rechter der gansche aarde, en Heere der engelen*, en daarbij bekleed met zoodanige majesteit, dat hij geheel de geestelijke orde der schepping aan zich kan onderwerpen, elken tegenstand in die geestelijke orde kan breken, en zich in het eind den volkomen triomf in geheel de geestelijke schepping verzekerd ziet.

Hier nu rijst vanzelf de vraag, op wat wijs we ons de verhouding te denken hebben tusschen deze geheel de menschen- en geestenwereld omvattende heerschappij van den Christus, en de oorspronkelijke heerschappij van God Drieëenig. Nimmer toch mag het voorgesteld, alsof de Almachtige God zich van Zijn macht en heerschappij ontdaan had, zich uit het voorzicht bestel over Zijn schepping had teruggetrokken, en nu slechts toezag op wat wijs in Zijn naam het bewind over het heelal door den Christus gevoerd werd. Dat ware den Christus in de plaats van den Almachtigen stellen, den Drieëenigen God onttrokken, om alleen Christus op den troon te doen heerschen, en alzoo een God te aanbidden. Die, als we het, met allen eerbied, in een menschelijke term mogen uitdrukken, had *geabdiceerd*, en nu een God op *non activiteit* ware geworden. Een God, die uit de verte aanzag hoe het ging, maar Zelf van allen invloed op den gang der dingen afstand had gedaan. Een tusschenbewind, ingesteld, niet voor altoos, want in het eind zou de Christus het Koninkrijk aan den Vader teruggeven, maar wel voor nu, beginnende met Jezus opvaren ten hemel, en eerst na Jezus wederkomst ten gerichte een einde nemend. Bij meer dan één mystieke secte had zulk een worsteling dan ook post gevat, en nu nog zijn er niet weinigen, die zoo en niet anders de heerschappij van Jezus, als den van God gezalfden Koning, verstaan. En tegen dit één uiterste, waarbij ter wille van Christus Koningschap, de Koninklijke heerschappij van den Almachtigen God tijdelijk rusten moest, kwam dan bij reactie gedurig het andere uiterste op, dat om Gods heerschappij ongekrenkt staande te houden, steeds meerder weigerden het Koningschap van Christus anders dan in *overdrachtelijken zin* te verstaan. Zoo geraakte men in de klem van het dilemma: Er kan maar één Koning zijn. Is Christus die Koning, dan hield God op onze Koning te zijn. Of, omgekeerd, is God Koning gebleven, dan kan het Koningschap van Christus niet anders dan een Koningschap in naam zijn. Beide, het Koningschap van God Drieëenig en het Koningschap van den Christus, zich als eene bestaande te denken, scheen niet

wel mogelijk. Van daar dat er steeds kringen waren, en er nog altoos kringen zijn, waarin zoo schier uitsluitend alle ding van den Christus wordt ingewacht, dat de aanbidding van God Drieëenig er schade door leed; en dat hier tegenover, bij reactie, veel breede kringen zijn opgekomen, waarin men van het voorzicig bestel Gods alle ding verhoopt, maar dan ook de Koninklijke heerschappij van den Christus zoo goed als heeft opgegeven. Van die tegenstelling nu weet de Schrift niet. Nog in Openbaringen 17: 3 heet het: „Groot en wonderlijk zijn uwe werken, Heere, gij almachtige God! Rechtvaardig en waarachtig zijn uwe wegen, gij Koning der heiligen!“ gelijk Paulus in Titus 1: 17 uitroept: „Den Koning nu der eeuwen, den onoverwinnelijken, den onsterflijken, den alleen wijzen God, zij eere en heerlijkheid in alle eeuwigheid!“ En daarnaast staat even beslist en scherp bevestigd het Koningschap van den Christus, „die de getrouwe Getuige is, de eerstegeborene uit de dooden, de Overste der koningen der aarde.“ Ja, de Christus zettelt „verre boven alle overheid en macht en kracht en heerschappij, en alle naam die genoemd wordt, niet alleen in deze wereld, maar ook in de toekomstende.“ Het komt er dus op aan, dat Koningschap van Christus zoo te verstaan, dat het Koninkrijk Gods blijft, en het is deze bijeenvoeging van beide, die de Schrift uitdrukt door te zeggen, dat de Christus *geest en aan de rechterhand des Vaders, aan de rechterhand Gods, in den hemel*.

Dat „niet aan Gods rechterhand“ is beidspraak, en alzoo, gelijk alle beidspraak, ontleend aan toestanden hier op aarde, en wel aan toestanden gelijk ze, in Jezus dagen, in het Oosten bestonden. Met name nu in de Oostersche landen kende men destijds een *Grootvader*, gelijk die nu nog in enkele Oostersche landen aanwezig is. Zulk een Grootvader is de machthebber in 's Konings rijk, die in naam des Konings alle dingen bestelt. Hij was en is onder de Vorsten de hoogste waardheidsbekleeder. Ook al zijn er Ministers, en ook al is er een Ministeriaal, de Grootvader staat verre boven deze lagere ambtenaren. Nu nog voert in Turkije de Grootvader, en hij alleen, den titel van *Zijne Hoogheid*. De Grootvader bezit het volste vertrouwen van zijn Vorst, zijn Vorst geeft hem zijn volle macht ter beschikking, en al blijft de heerschappij aan den Vorst, zoodat hij elk oogenblik zijn Grootvader kan afzetten, zoolang deze Grootvader blijft, is hij de persoon, door wien de Vorst zijn heerschappij uitoefent. Deze geheel eenige positie nu van den Grootvader geeft hem bij plechtige gelegenheden het recht op den hoogsten eerezetel, en die eerezetel is op den troon, rechts van den Vorst, en deswege is het zittende aan 's Konings rechterhand de staande uitdrukking, om de hooge eerepositie van den Grootvader uit te drukken. En die uitdrukking nu was reeds in Israels profetie, en is naderhand door den apostel op den Christus overgebracht; niet alsof hierdoor zijn majesteit volledig werd uitgedrukt, want met Jezus heerschappij is niets op aarde te vergelijken; maar overmits er een beidspraak noodig was, en onze aardsche samenleving geen ander beeld opleverde, waarin de *ondergeschikte heerschappij* sterker uitkwam, dan in de positie van zulk een Oosterschen Grootvader. Maar meer dan beidspraak was het niet. Geen Oosters Vorst beschikte over een majesteit als aan God toekomt. De Grootvader van zulk een Oosters Vorst was niet zijn zoon, maar een vreemde. De Grootvader werd vaak afgezet en door een ander vervangen, en keerde dan terug tot de positie van een gewoon onderdaan. Altegader bijkomende omstandigheden, die reeds genoegzaam aantoonen, wat principieel verschil er bestaat tusschen de heerschappij van zulk een Grootvader en het Koningschap van Christus. Jezus is Koning, de Grootvader was slechts een betaald ambtenaar. Het zittende aan Gods rechterhand mag, voor wat de beidspraak aangaat, dan ook nooit verder worden getrokken, dan om aan te duiden, dat onder alle schepselen niemand met een majesteit als van den Christus bekleed is, en dat God Drieëenig zijn heerschappij uitoefent *door Hem*.

Grondgedachte blijft alzoo, dat we in de Koninklijke heerschappij van den Christus te doen hebben met een overgedragen, met een opgelegde, met een instrumentele heerschappij. In God is de heerschappij vanzelf bestaande en oorspronkelijk, in den Christus is de heerschappij een gevolg van een daad Gods, waardoor Christus tot Koning gezalfd en met macht bekleed is. Nooit echter in dien zin, dat God, door Christus tot Koning over het Godrijk te zalven, zelf van zijn Majesteit afstand zou gedaan hebben. God Almachtig is en blijft

de Koning der koningen. Zijns is en blijft de opperheerschappij. En wat de Christus dienst doet als instrument, waardoor God zijn heerschappij uitoefent, blijft het toch altoos God, en God alleen, van Wien de heerschappij uitgaat. Als een moeder de zorg over haar kroost toevertrouwt aan een dienstdoer, en deze in de kinder-kamer regeert, wil dat nooit zeggen, dat daarom de moeder ophield het zeggenschap over haar kinderen te bezitten. Het is veelmeer krachtens haar moederlijke autoriteit, dat zij een dienstdoer over haar kinderen aanstelt, want die dienstdoer moet haar bevelen nakomen, en regeeren in haar geest. En zoo dikwijls zij zelve zich in de kinder-kamer vertoont, waant niemand dat haar autoriteit door die dienstdoer gebroken of ook maar verkleind is. Een meester op een school met meerdere klassen, is niet in alle klassen tegelijk tegenwoordig, en daarom stelt hij over de lagere klassen onderwijzers aan, die in hun klassen over de kinderen die hem toevertrouwd zijn, zeggenschap uitoefenen. Maar steeds blijft de meester de verantwoordelijke persoon, en weet zoowel elk scholier als elk onderwijzer, dat het Hoofd der school in alle klassen zijn zeggenschap doet gelden. Zoo is het met een Koning, die een veldheer aan het hoofd van zijn uitbrekend leger plaatst. Elk soldaat en elk officier van dat leger moet den veldheer gehoorzamen en zijn bevelen uitvoeren, maar in geen hunker komt 't denkbeeld op, dat daardoor de Koning afstand van zijn gezag zou hebben gedaan. Op een schip in oorlog beveelt een opperofficier, maar als heel de vloot uitstoot onder een admiraal die het opperbevel heeft, weet heel de vloot in zijn naam te handelen, en dat de bevelhebber op elk afzonderlijk schip zijn autoriteit slechts ontleent aan hem. En ook, zoowel die admiraal als die scheepscommandanten denken er geen oogenblik aan, dat de autoriteit, waarmee zij bekleed zijn, het oppergezag van den Vorst van het land zou uitsluiten of te niet doen. Voor het grijpen zijn alsoo de voorbeelden uit onze aardsche huishouding, die ons doen zien, hoe een hoog gezag uitsluitend door andere autoriteiten kan worden uitgeoefend, zonder dat hierbij ooit sprake is van een afleggen van de heerschappij door den Vorst van het land, van een vader in zijn gezin, van een opperbevelhebber in het leger, of van een admiraal op de vloot. Veelmeer blijft de macht van hen, die andere personen voor de uitoefening van die macht gebruiken, ongedeerd en ongeschonden, en in niets wordt aan de oorspronkelijke autoriteit afbreuk gedaan. En zoo nu ook blijft de oppermajesteit van God Drieëenig geheel wat ze was en is, ook al is het, dat de Christus als de Middelaar optreedt, om in den naam zijns Vaders zijn Goddelijke autoriteit over de wereld der menschen en de wereld der engelen uit te oefenen.

De vaderlijke macht *vervangt* de macht van God over het kind niet, en beide, vader en kind, verstaan uitnemend wel, dat het God is die hen beide regeert. De macht van den Koning die regeert bij de gratie Gods, *vervangt* de macht van God over land en volk niet, en beide, vorst en volk, voor zoover ze God dienen, verstaan uitnemend wel, dat God hun Heere en Meester blijft. En zoo nu ook *vervangt* de heerschappij van den Christus de opperheerschappij van den Almachtigen niet, en blijft het Christus eere, nooit anders dan de eere zijns Vaders te beoelien, zijn spijze daarin te vinden dat hij den wil des Vaders volbrengt, en de zijnen niet van den Vader af te houden, maar integendeel ze tot den Vader te brengen. Alle afgeleid gezag als zoodanig, 't zij van den vader in zijn gezin, van een vorst over zijn land, of van Jezus als Koning van het Godrijk, rust op en gaat uit van het gezag van God Almachtig, blijft daaraan ongeschikt, en heft het niet op, maar dient het en strekt om het te verheerlijken. Maar bij aanmerkelijke gelijkheid tusschen het afgeleid gezag van een vader en een Koning en het gezag van den Christus als Koning van het Godrijk, bestaat er toch tusschen beide tweemaal diepgaand verschil. Het eerste verschil is, dat het gezag van den vader en den Koning beperkt, het Koningschap van Christus daarentegen alomvattend is. En het tweede verschil bestaat hierin, dat het gezag van een vader en van een Koning op aarde niet zelden gebrekkelijk, en zelfs tegen Gods wil wordt uitgeoefend, terwijl het gezag van den Christus in het Godrijk, altoos zuiver en heilig is, en nooit anders dan naar Gods wil tot uitoefening komt. Over beide verschillen een kort woord. Een vader moet voor zijn kinderen zorgen,

ze hun levensbestaan verzekeren, ze leiden en opvoeden, en ze aldus bekwaamen, om straks zelfstandig in de wereld op te treden. Maar hierbij is de vader beperkt in zijn middelen. Hij moet zelf het brood van zijn God ontvangen, om 't aan zijn kinderen te kunnen uitdeelen. Hij heeft de gezondheid en den welstand van zijn kinderen slechts ten deele in zijn macht. Hij is niet altoos bij hen. Hij heeft de invloeden niet in zijn macht, die van allen kant op zijn kinderen worden uitgeoefend. Hij moet allerlei hulp gebruiken, om zijn kinderen te bewaken, te leiden en te doen onderwijzen. En bovendien, hoe innig hij ook met zijn kinderen leve, en al zijn ze vleesch van zijn vleesch en bloed van zijn bloed, hij heeft niet dan zeer zijdelings toegang tot hun hart. Hun innerlijk leven is evenmin als hun levenslot in zijn hand. Voor zoover het gezag Gods door een vader over zijn kinderen wordt uitgeoefend, heeft dit altoos slechts zeer ten deele plaats, en nimmer kan gezegd worden, dat de vader het instrument is, waardoor God al zijn Goddelijk gezag over het kind uitoefent. Dit wat het eerste verschil betreft. En sterker nog spreekt hier het tweede verschil. Een vader, zelf een zondig, gebrekkig mensch, kan uit dien hooft niet anders dan een zondig en gebrekkig instrument zijn voor de uitoefening van het Goddelijk gezag. Niet zelden gaat dit zelfs zoo ver, dat een vader het hem verleende gezag over zijn kind niet slechts op uiterst feilbare wijze uitoefent, maar ook dit gezag misbruikt, om tegen den wil van God met zijn kind in te gaan. Er zijn vaders, helaas, die het gezag Gods bij hun kind afbreken, in plaats van dat op te bouwen. Vaders zelfs, die oorzaak zijn geweest, dat hun kind, op hun aandringen, tegen God inging. En dat niet alleen door kwaad voorbeeld en gebrek in de opvoeding, maar zelfs door een opzettelijk aankweken in het kinderhart van onheilige beginselen en het uitstorten in het kinderhart van ongoddelijk zaad. Wat nu voor den vader geldt, geldt evenzoo voor de vorsten der aarde. Ook hun macht is eenzijdig beperkt, en gaat buiten het innerlijk leven van hun onderdanen om, en keert zich anderszins vaak tegen de eere Gods, in stede van den eerbied voor het Goddelijk gezag in hun onderdanen aan te kweken en te bevestigen.

Maar juist deze beide hindernissen vallen bij het Koningschap van den Christus geheel weg. Zijn invloed op ons hart is onbegrensd. Er is niets in onze existentie of in ons innerlijk leven, dat aan zijn macht en invloed onttrokken is. Om dit scherp te doen uitkomen, sprak Jezus 't zelf uit, dat aan hem, niet aan den vader noch aan den vorst, maar aan hem alleen *alle dingen* waren overgegeven, ja, dat *alle macht* in hemel en op aarde te zijner beschikking stond. Van aanvulling *kan en moet* sprake zijn bij een vader of een vorst, maar juist van die *aanvulling* kan nooit sprake zijn bij den Christus. Zijn heerschappij omvat volledig heel de existentie der zijnen. „Het Lam dat geslacht is, zoo zongen Gods engelen, is waardig te ontvangen de kracht, de rijkdom, de wijsheid en sterkte, en eere, en heerlijkheid en dankzegging“. En ten andere, in Jezus is elke gebrekkige uitoefening van het Goddelijk gezag ondenkbaar. Nooit kan er in de uitoefening van het hem toekomende gezag iets te kort schieten, iets verkeerd toegaan, en nimmer vooraf kan de uitoefening van het Goddelijk gezag door den Christus ingaan tegen de eere Gods of tegen Zijn heiligen wil. Bij alle ander opgelegd gezag is het beperkt, het gebrekkig, het zondig, bij den Christus is de uitoefening van het gezag des Vaders altoos alomvattend, volkomen en heilig in den allerheiligsten zin. Dit nu maakt eenzijdig, dat bij de heerschappij van den Christus geen aanvulling noodig is, ja van geen aanvulling sprake kan zijn, en anderzijds, dat steeds en ten volle juist het Goddelijk gezag in zijn bewindvoering tot uitdrukking komt.

Dit nu is alleen mogelijk, doordien Christus Gods eeniggeborene Zoon, en zelf der Goddelijke natuur deelachtig is. Het is zoo, het wordt door Jezus en zijn apostelen duidelijk uitgesproken, dat hij met deze Koninklijke macht bekleed is als *Zoon des menschen*. Als de Zoon Gods, als de tweede Persoon in de Heilige Drieëenigheid, kon hem geen macht gegeven worden, maar bezit hij die macht in en uit zichzelf. Maar niettemin blijft hij ook als Zoon des menschen zijn Goddelijke natuur in zich dragen. Hij heeft zich zelve vernederd, wat den staat van Goddelijke heerlijkheid aangaat, en is gevonden in de gestalte der vernederde menscheit, maar zijn Goddelijke natuur kon hij niet afleggen. Ze mocht omhulde, ze mocht omfloersd zijn, maar nooit week ze ook

maar één oogenblik van hem. En juist dit nu maakt, dat in zijn Koninklijke heerschappij als Zoon des menschen, steeds van zelf tevens het Goddelijk gezag heerscht. Beide zijn in zijn eigen persoon onafscheidelijk van elkander. Dieper indringen kunnen we hier niet, want wie zal, zij 't ook stamelend, uitspreken, wat de band in het Goddelijk Drieëenig Wezen is tusschen den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest? Zij het ons daarom genoeg, dat de apostelen, waar ze ons de Koninklijke heerschappij in beeld brengen, steeds op de Goddelijke mogendheid teruggaan, waardoor Christus, als de Zoon Gods, alle dingen geschapen heeft, zijnde en blijvende hij het afschijnsel van Gods heerlijkheid en het uitgedrukte beeld van Gods zelfstandigheid, zoodat we niet alleen aan hem het ontstaan danken, maar ook nu nog *bestaan* door hem. Van een scheiding of tegenstelling tusschen het gezag Gods en het gezag van den Christus kan alzoo geen sprake zijn.

Maar wel is er in zijn Koning-zijn het *Middelaarschap*. De rechtstreeksche gemeenschap van onzen geest met den Geest Gods was door de zonde verbroken. Er was door die zonde een stuiting. Het Goddelijk gezag, nu in zijn heiligste opvatting genomen, kon niet in ons, als zondaren, tot zijn recht komen. Het kon wel *over* ons worden uitgeoefend, maar niet heiliglijk *in* ons. En in die breuke nu voorziet de Middelaar. Als het Lam dat geslacht is, doorbreekt hij de giftige waln der zonde, die het recht Gods belette uit te komen, en als onze eere, als Zoon des menschen, treedt hij met ons zondig menschelijk geslacht in *levensgemeenschap*. Dit nu bracht te wege, dat de Christus ons een toenadering tot het Goddelijk leven schonk, die we met God zelf niet rechtstreeks bezaten. Zoodanig kon hij het Goddelijk gezag tot ons en in ons doen doordringen op veel intiemer wijs, dan de gemeenschap met den Vader, in onzen gebrekkigen staat, dit alsnog toelaat. Maar, natuurlijk, daar kan het niet bij blijven. Het einddoel moet zijn, dat we niet alleen aan Hem, door wien alle dingen zijn, maar ook aan Hem uit Wien alle dingen zijn, rechtstreeks onderworpen worden. Het Goddelijk gezag moet in het eind uit God Drieëenig rechtstreeks, en zonder tusschenpersoon, in ons dringen en ons geheel beheerschen. Welnu, de apostel getuigt dan ook, dat het daartoe komen zal. Tot aan het einde der dagen blijft het Middelaarschap onmisbaar. Maar treedt eenmaal het einde in, dan valt het Middelaarschap weg, en zal de Christus zijn heerschappij, voor zoover ze uit het Middelaarschap voortvloeit, aan God en den Vader overgeven, opdat ten leste alle scheiding worde te niet gedaan, en het dan zijn zal *God alles en in allen*. Dan zal de Goddelijke autoriteit, het Goddelijk gezag, zonder tusschenpersoon, rechtstreeks aller hart beheerschen, en de menschenwereld met de engelenwereld saam, in heerlijkheid harmonie, die geestelijke schepping vormen, waarin God Drieëenig geestelijk heerscht. Niet alsof hiermee de Koninklijke heerschappij van den Christus wegviel. Hij blijft immer de Zoon Gods, en hij blijft het Hoofd van het mystieke Lichaam. Maar de sluier van het Middelaarschap zal dan wegvallen; dat Middelaarschap heeft dan zijn vrucht volmondig; en het zal niet meer zijn *door* den Middelaar tot den Vader, maar in Christus in zalige gemeenschap met God Drieëenig verbonden.

„Verenig mijn hart.“

Leer mij, Heere, uwen weg, ik zal in uwe waarheid wandelen; vereenig mijn hart tot de vreemde uws naams. Psalm 86: 11.

Er ligt een ongemeten sterke krachtsopenbaring in kracht die *geconcentreerd* is. „Dit geconcentreerd“ is een woord, aan onze taal vreemd, en waarvoor wij een even sterk sprekend woord missen. Letterlijk betekent het: „Op één midpunt saamgetrokken.“

In zin komt het overeen met ons „eendracht maakt macht“, en het blijft zijn beeld vinden in den pijlbundel. Elke pijl op zich zelf licht niet uit, maar de knakken en te breken, maar de zeven pijlen saam zijn u als bundel te sterk. „Verdeel en heerscht“ is daarom de sleutel der geheimen, voor wie een sterk geconcentreerd tegenstand breken wil, en omgekeerd danken de socialisten hun invloed heel de wereld door aan niets zoover, als aan hun leuze: „Proletariats van heel de wereld, *vereenig u!*“ Vreemd alleen is het, dat de Christenheid genadig optreedt, alsof haar omgekeerd ware toegesegd, dat in *verdelendheid* haar sterkte zou zijn. Liefde is saambinding, en geen Christentempel is er, of de liefde wordt er als de rijkste geloofsbinding gepredikt. Aan liefdadigheid en overwilligheid schort het dan ook niet. De macht en de zegen der liefde schittert allerwege. Alleen maar, de Christenheid past het in

liefde saamverbonden zijn, niet op zich zelve toe. Telkens deelt en scheurt ze zich. Secte stelt zich naast secte. Groep dient zich naast groep aan. In een land als Amerika is het aantal van Christengroepen tot het halfhonderd genaderd. En elke groep heeft haar eigen leus, strijd onder eigen kruisbanier, dringt de éne dit, de andere dat stuk van de waarheid op den voorgrond. En ter wille van dat één stuk der waarheid, vindt men er groepen, die andere Christelijke groepen vaak nog bitterder dan de vijanden van het Kruis bestrijden.

Dat scheuren en onderling zich splitsen en verdeelen, gaat o, zoo licht! Maar komen er nu kalmer tijden, en waagt ge dan een poging om wat gescheurd was, weer te helen, dan blijkt, helaas, dat het weer saambrengen van wat uiteengegaan is schier hopeloos werk is. Reeds bijna duizend jaren liggen de Oosterse Kerk en de Westerse Kerken uiteen. Straks vijf eeuwen staan Protestant en Roomschen tegenover elkander. En sinds is er geen groep of secte opgekomen, of ze zet, kwinend of bloeiend, aldoor haar leven voort, zonder van toenadering te willen weten.

Van de Ireniek heeft de godgeleerdheid een afzonderlijke wetenschap gemaakt. "Ireniek" is vredekunde, en haar doel, het weer saambrengen van wat uiteenspleet. Maar wat treffende verhandelingen hierover ook het licht zagen, vrucht er van werd schier nooit gezien. En als onze Koning ons als last op onze pelgrimsweg had meegegeven, niet het gebod om elkaar lief te hebben en één te zijn, maar om zooveel doenlijk te splitsen en uiteen te spijten, de historie der Kerk kon niet beter aan zijn last voldaan hebben, dan ze nu deed.

In het hoogepriesterlijk gebed is het: *opdat ze allen één zijn*, de diepste en meest roerende smeking, en het antwoord der historie op die bede is spijlucht zonder einde.

Waaruit komt die spijlucht nu anders op, dan uit de gedeeldheid en verdeeldheid van ons menschelek?

In het Vaderhuis daarboven is geen gedeeldheid denkbaar, niet omdat onze God elke gedeeldheid onderdrukt, maar omdat ze uit het gehele hart niet meer kan opkomen.

Daarboven zal het harmonie onder de gezelligen zijn, omdat het harmonie al zijn in ons menschelek hart. Er zal in ons hart niets meer woelen, niets meer scheef trekken, niets meer elkaar willen verdringen, maar alles wat uit het hart opkomt, in het hart trekt en uit het hart werkt, zal zich uiteen in heilig accord en in ongestoorde harmonie.

En omdat dit nu op aarde nog niet zoo is, daarom loopt de psalmist zoo ernstig zijn God aan, of het Hem believen mocht in zijn hart meer harmonie te scheppen, meer eenheid te brengen en alle toonen meer in accord te verbinden, als hij bidt: *"Verenig mijn hart tot de vrees van uw Naam."*

Wie zó bidt, voelt dat zijn hart verdeeld ligt. Bekeert, dat er allerlei uit zijn hart opwoelt, dat hem nu eens her- en dan weer derwaarts slingert. Ziet in, dat de éne trek in zijn hart den anderen trek in zijn hart bestrijdt. En belijdt nu, dat die krachten, gaven en tochten die in zijn hart werken, ook de goede gaven die zijn God hem schonk, in plaats van in elkaar te sluiten, elkander weerkerig te sterken, en tot eenheid van verhoogdeuning te leiden, integendeel tegen elkaar inwoelen, de één de ander in den weg staan, en verzwakken, en dat daardoor de kracht van zijn leven gedurig verspeeld wordt, en tot niets nut.

Wie zó bidt, is door bittere ervaring tot de erkenning gekomen, dat anderzwaerman hem te zonde geen geneming aanbrengt, en dat eigen inspanning het kwaad niet te boven komt, en daarom zoekt hij de harmonie in zijn eigen hart niet buiten zijn God, maar bij zijn God alleen.

Hij durft, hij hoopt naar innerlijke harmonie. Hij voelt 't, dat alleen zijn God hem die hogere eenheid van zijn wezen schenken kan, en daarom klimt telkens weer de bede op: *"o, Mijn God, verenig mij mijn hart tot de vrees van uw Naam."*

Ons hart is een wonder samenstel van allerlei vatbaarheden om indrukken, aanvoelingen en gewaarwordingen te ontvangen, en om tegelijk allerlei krachten, werkingen, driften en tochten uit onze neigingen te laten opkomen. Het is een klavier met registers van allerlei geheel onderscheiden toonen.

Is nu in u de hogere geest van uw ik rein en rijk ontwikkeld, dan bespeelt ge dit wonder klavier met meesterhand, en er komt, in rijke harmonie van alle zielskrachten, een schoon geheel in uw doen en laten, in uw worstelen en strijden, in uw loven en lieven uit.

Wie zieklundig in het hart van onzen Heiland inleef, gevoelt zich gedurig verrukt door de volmaakte zilver harmonie, die uit zijn aldus verenigd en nooit gedeeld hart u toesprekt. Altoos een, altoos dezelfde. Altoos met zijn gehele hart, in alles wat hij spreekt of doet of lijdt. En juist daarom van hem uitgaande die wondermacht, die allesoverwinnende kracht, die hoogheid van wil, die aangrijpende volheid van levensinsting, die de schare aan zijn lippen kluijstert, elken tegenstand breekt, en zelfs in zijn sterven aan het Kruis nog triomfeert over zijn vijanden.

Aan dit volmaakte beeld van uw Heiland, die in alles één en daarom in alles machtig is, voelt ge uw eigen zwakte, omdat uw hart innerlijk gedurig uiteengescheurd, gedeeld en tegen zichzelf worstelende is.

Ge ziet wel onderscheid. Ge merkt wel dat bij sommigen de wilskracht sterker doorzet, de eenheid van doel scherper in het oog wordt gehouden, en dat er daardoor uit zulk een leven meer komt. Maar toch zelfs bij de besten stuit ge telkens en telkens weer op wanklanken en disharmonie, op gedeelde en tegen elkander in woelende werkingen van het hart. En juist daarin voelt ge steeds dieper de vernieling der zonde, die het arme menschenhart heeft doen schillen, scheuren en breken, en nu uit dit gebroken en gedeelde menschenhart, gedurig weer gedeeldheid, en daardoor kracheloosheid, in ons menschelek bestaan laat opkomen.

Daal in uw eigen hart maar af, en beluister den toon die er uit wil opstijgen, en ge zult 't elken dag opnieuw te betreuren hebben, hoe ge met uw eigen hart uzelen in den weg staat, en daardoor gedurig weer afbreekt wat ge gebouwd hadt.

Diepe zelfkennis alleen kan het u behelzen maken, welke in uw hart die tegenstrijdige factoren zijn, die uw geestelijke groei ten onder houden en uw geestelijke levenskracht verlammen.

En moet dan uw hart gestemd worden, zooals men een instrument stemt, dat in wanorde geraakte, dan zult ge telkens opnieuw ervaren, hoe er maar één middel is, om de eenheid van uw hart weer tot een kracht te maken, en da één middel is, dat al de gaven, krachten, neigingen en factoren van uw hart zich richte

op het éne doel, om den Heere te loven en te vrezen.

Niet een vrome trek in uw hart naast een wereldschen trek. Niet een trek der liefde naast een bittere neiging. Niet een zoeken van uw God naast een zoeken van u-zelf.

Zoo is het in het gedeelde hart. En wat u van noode is, is juist, dat uw hart, dat alles in uw hart, vereenigd worde; en dit nu komt van Boven, en de Geest werkt het in u, zoo maar de éne diepe zucht om in de vrees der Heeren te wandelen, aan alle andere neigingen van uw hart het zwijgen oplegt.

Amsterdam, 22 Nov. 1907.

Op hoe bang verlies aan nationaal vermogen de zondige speelsucht ook ook nu weer ons volk is komen te staan, valt zelfs bij benadering niet te zeggen.

Het dobbelspel op de beurs heeft weer miljoenen verslonden. Een goed deel van onzen nationalen rijkdom is roekeloos verspeeld. Wat in speelheden als Ostende en Monaco als onzedelijk bedrijf door ieder veroordeeld wordt, is kinderspel vergeleken bij wat de kapitalisten in Nederland zich weer veroorloofd hebben. En de bange gevolgen van de financiële catastrofe, die ons land trof, zullen niet alleen gedragen worden door de schulden. Als het nationale vermogen weg-ebt, lijdt hieronder heel het land. De inkomsten van den Staat dalen en moeten door zwaardere belastingdruk weer op peil worden gebracht. Voor handel en industrie, die zonder geld niet werken kunnen, ontbreekt straks het noodige kapitaal. En de bezuinigingsmaatregelen, die de nood aan de rijkere oplegt, zullen oorzaak zijn dat de arbeiders geen brood kunnen verdienen.

In hoeverre de Regeering maatregelen kan nemen om dit kwaad in ons land tegen te gaan, is een vraag, die we hier niet te beantwoorden hebben. Hovendien, zelfs de strengste wetgeving vermag zoo weinig, wanneer de conscientie niet tegen deze zonde getuigt. Eerst als de publieke conscientie weer ontwaakt en dit dobbelspel openlijk afkeurt en brandmerkt, is blijvende beterschap te wachten.

Aan het protest, dat in heel de pers tegen deze speelsucht van onze natie opging, sluiten we ons dan ook van harte aan. Ditmaal was er van antihese geen sprake en was de liberale *Rotterdammer* even beslist in haar afkeuring als *De Standaard*. De noodzakelijkheid om publiek tegen deze volkszonde den strijd aan te binden, werd door ieder, die ons volk lief heeft, gevoeld.

Toch is het niet alleen te doen om mede onze afkeuring uit te spreken over deze dobbelzucht, dat *De Heraut* op dezen misstand wijst. Indien het kwaad alleen bij die kringen school, die van het geld hun god maken, zou ons protest weinig invloed hebben. Maar naar veruitd staat ook ons Gereformeerde volk hier niet vrij van schuld.

De kans om een "zoet winstje" te maken door te speculeren, schijnt ook voor menigen uit onzen eigen kring te verlokkelijk te zijn geweest. Zelfs onder onze Dienaren des Woords zouden er zijn, die mede aan deze zonde zich hebben schuldig gemaakt. En niet zoo zelden ontmoet men Christen-menschen, zelfs Gereformeerde Christen-menschen, die dit speculeren toch eigenlijk zoo zondig niet achten en er zelfs op roemen, wanneer ze weer een handigen slag hebben geslagen.

Met ernst moet er daarom, niet alleen in de pers, maar ook in de beliening des Woord tegen dat kwaad gewaarschuwd worden. Ons christenvolk behoort, waar deze nationale zonde helaas ook in onze kringen binnensloopt, door veroortmoediging en schuldbesef te worden aangegrepen om dit kwaad uit eigen boezem weg te doen. We moeten naar Goddelijke roeping voor ons volk een *sous* zijn om het bederf tegen te gaan, en hoe zal dan het zout, wanneer het zelf door dat bederf wordt aangetast, anderen tot zegen kunnen zijn?

Tegen de zonde van het speculeren moet daarom meer, ernstiger, aanhoudender getuigd worden in de prediking, op de catechisatie en bij het huisbezoek. En daarbij hebbe men ook een open oog voor de beginselen van dit kwaad. Onze Gereformeerde vaders hebben niet ten onrechte alle hazardspel afgekeurd. Zelfs al geschiedt dit niet om geld, toch wordt daardoor de speelsucht, het vertrouwen op de fortuin, aangekweekt. Het verbruikt schijnbaar onschuldig met een spel kaarten; straks moet, om den prikkel van het spel te verhoogen, gespeeld worden om een inzet in geld, kleiner of groter; en als de demonische macht van dat spelen om geld eenmaal zich meester heeft gemaakt van het hart, dan schrijft het van kwaad tot erger. Juist omdat de dobbelzucht een nationale zonde is, een trek, dien we als volk van ons voor- geslacht hebben overgeërfd, kan niet ernstig genoeg worden toegesien, dat dit kwaad tot in den wortel toe worde uitgeroed.

De vraag of het niet wenschelijk is, dat christelijke bladen, vooral degene die zich op zuiver kerkelijk gebied bewegen, ook alle advertenties weigeren, die met effecten en geldhandel in betrekking staan, zouden we echter niet gaarne bevestigend beantwoorden. De opmerking, door een lezer van ons blad gemaakt, dat door deze advertenties de speelsucht kan worden opgewekt, is zeker niet geheel onjuist, maar men zou dan evengoed de advertenties van wijnhandelaars moeten weigeren, omdat ze den lust tot misbruik van sterken drank kunnen prikkelen. De effectenhandel is op zichzelf geen kwaad. Wie overgespaard geld heeft, behoeft dit niet renteloos in zijn kast te laten liggen. En wanneer ook onder onze Gereformeerden er zijn, die hun geld in effecten willen beleggen, dan is het zeker beter, dat ze zich wenden tot Christelijke effectenhandelaars, die hen voor dwaze speculatie waarschuwen en zelfs weigeren daartoe mede te werken, dan dat ze in

handen vallen van geldhandelaars, die het speculeren aanraden en begunstigen. Alleen dan, wanneer het bleek, dat zulke advertenties als lokmiddel moeten dienst doen om onder christelijken naam ons volk tot speculeren te verleiden, zou er reden kunnen zijn om zulke advertenties in christelijke bladen te weigeren.

De ineensmelting van de beide Gereformeerde kerken te Gouda, die thans door de classieke approbatie een voldoening feit is, stemt ons tot blijdschap en dank.

Gouda was de laatste stad in het noorder-deel van Zuid-Holland, waar het gedeelde kerkelijke leven nog stand hield. Indien ook te Scheveningen en Schoonhoven nu A en B nog wegvallen, is in de kerken deser particuliere Synode het laatste spoor van vroegere kerkelijke verdeeldheid verdwenen. Moge het goede voorbeeld van Gouda daartoe opwekken. Het kerkelijk leven kan eerst gezond opbloeien, wanneer de laatste scheidsmuren zijn omvergehaald en de band der liefde allen omvangt.

»UIT DE HAND GODS.«

L.

Het vraagstuk, hoe gezorgd kan worden voor een betere levenspositie onzer predikanten, trekt in steeds breder kring de aandacht.

Aan het droeve feit, dat een niet zoo gering deel onzer predikanten in kommer-volle omstandigheden leeft, valt niet te tornen. Er wordt in menige pastorie, "stille armoede" geleden, en wat soms in de pers hiervan openbaar werd, vervulde met droefheid en schaamtegevoel. En elk middel, dat in den rechten weg ons aangewezen wordt om dien nood te lenigen, zal met dankbaarheid door ons aangegrepen worden.

Het verblijdt ons daarom dat dit vraagstuk in de pers met zooveel ernst aan de orde is gesteld. Ook *De Heraut* heeft niet eens, maar keer op keer er op gewezen, dat hierin verbetering komen moest. En hoe meer het besef doordringt in onze kerken, dat er een gebrek, een misstand is, dat het traktement onzer predikanten ontoereikend is om "zonder zorg" van het Evangelie te leven, gelijk de beroeps-brief zegt, des te meer zal de noodzakelijkheid gevoeld worden om dit vraagstuk ernstig te bestudeeren en naar een goede oplossing te zoeken.

Natuurlijk wil dit niet zeggen, dat daarom aan sommige hoogstgestemde verwachtingen zal kunnen voldaan worden. Wanneer men voor onze predikanten eischen zou gaan stellen, die niet alleen de draagkracht der kerken, maar ook wat billijk en recht is, verre overtreffen, dan doet men hun zaak eer kwaad dan goed. Al behoort een Dienaar met zijn gezin "zonder zorg" van het Evangelie te leven, dit sluit toch waarlijk niet in, dat de kerk zorgen moet voor een zoo hoog traktement, dat de Dienaar uit eigen middelen zijn zonen een dure wetenschappelijke opleiding kan geven, of dat hij elk jaar moet overhouden om een kapitaal voor zijn kinderen te kunnen vergaderen.

En evenmin sal er een oplossing kunnen gevonden worden, die plotseling aan de financiële moeilijkheid voor elke kerk een einde maakt. Er zijn en er zullen altijd wel blijven zeer arme kerken, waar zelfs met de grootste oeffervardigheid een voldoende traktement niet kan bijeen gebracht worden. Wie met die werkelijkheid niet rekest en op de manier der socialisten meent, door een of ander door hem uitge-dacht stelsel alle ellende op aarde te kunnen wegnemen, misleidt zich zelf en de schare, wekt verwachtingen, die toch niet vervuld kunnen worden en kweekt alleen ontvredenheid aan.

Er zijn zeker tal van gemeenten, waar het traktement van den Dienaar beneden peil is en dit metterdaad de schuld is der geloovigen, omdat ze niet genoeg geven. Tegen zulke gemeenten kan niet ernstig genoeg getuigd worden, dat ze schuldig staan voor God. Maar daarnaast zijn ook gemeenten, waar van *onwil* geen sprake is, maar van *onmacht*. De geloovigen offeren daar zelfs boven vermogen. Maar met de grootste inspanning kan het traktement niet verhoogd worden. Wat baat het ons, den predikant van zulk een arme kerk telkens voor te houden, dat hij eigenlijk recht heeft op een traktement van f 1500 of f 2000? Als hij met een traktement van f 1000 of f 800 toe moet komen, dan zullen die hoge voorspiegelingen hem alleen te zwaarder het kruis doen voelen, dat hij toch te dragen heeft.

Een uniforme regeling, die voor alle kerken gelden zou, is daarom niet te vinden, tenzij men óf de toelucht zou willen nemen tot de hulp van den Staat óf op de wijze der Schotsche vrije kerken een generaal fonds zou oprichten, waaruit alle predikanten bezoldigd worden. Maar waar deze beide wegen principieel moeten afgekeurd worden, zal in de praktijk altijd rekening moeten gehouden worden met het feit, dat er rijkere en armere kerken zijn en het traktement dat niet overal even hoog kan zijn. Wie als Dienaar des Woords zich aan zulk een arme kerk geeft, moet, tenzij hij eigen middelen bezitte, die armoede zijner gemeente met haar dragen. En hoezeer de liefde tot Christus tot zulk een zelfopoffering in staat kan stellen, heeft het voorbeeld van menig trouw predikant getoond, die in tijden van druk en vervolging de kerken diende.

Maar al stellen we dit op den voorgrond, zulke gevallen zijn toch onder ons gelukkig geen regel. In verreweg de meeste kerken bestaat zulk een armoede niet. Wanneer men nagaat wat de gemeentelieden uitgeven voor eigen gezin, voor eigen kleeding, voor eigen vermaak en genot zelf, dan kan er

geen sprake van zijn, dat door hen reeds het uiterste voor de kerk is gedaan. En als dan, waar de prijzen der levensmid-delen stijgen, de belastingen steeds klimmen, het leven steeds duurder eischen stelt en in verband daarmee de salarissen van werklieden en kantoorbedienden, onderwijzers en Staatsbeambten geregeld verhoogd worden, alleen de traktemanten onzer predikanten blijven stilstaan op een peil, dat voor een halve eeuw nauwelijks genoeg was om van te leven, dan schuilt hierin wel degelijk een schuld voor God den Heere en kunnen onze Kerken niet ernstig genoeg vermaand worden om aan dien toestand een eind te maken.

Gelukkig is er dan ook reeds een kente-ring ten goede. Bij de doeleantie is in de meeste kerken het traktement reeds hooger gesteld, dan dit in de Christelijke gereformeerde kerk het geval was. Toen de beide kerkgroepen saamsmolten, leidde dit er van zelf toe, dat ook in de vroegere Christelijke gereformeerde kerken op vermeerdering van traktement werd aangestuurd. Vooral de plaatselijke saamsmelting, waarbij als regel gold, dat de traktemanten over en weer gelijk moesten gemaakt worden, bracht ons een goede schrede vooruit. En zelfs daarbij bleef het niet. In verschillende kerken heeft men reeds ingezien, dat het billijk is dat een predikant met veel kinderen ook hooger traktement ontvang dan een zonder of met weinig kinderen, en is daarom het zoogenaamde kindergeld ingevoerd. En al zijn we daarmee nog lang niet, waar we zijn moeten, er is toch vooruitgang merkbaar. Hoe meer de klopper van Gods Woord op de conscientie valt en de geloovigen van hun schuldigen plicht overtuigd worden, hoe beter ook voor het levensonderhoud onzer predikanten zal gezorgd worden.

Des te meer zouden we het daarom betreuen, wanneer onze Kerken van dien goeden weg werden afgetrokken door het voorstel van Ds. Sikkel om hulp te gaan zoeken bij den Staat. Want wel heeft Ds. Sikkel onlangs in *Hollandia* gelaagd, dat door ons zijn bedoeling verkeerd was weergegeven; dat het voor hem alleen de rechtsaquestie gold; dat de Overheid in deze gelijk recht behoorde te doen aan de Gereformeerde Kerken en haar niet bij de andere kerkgenootschappen mocht achterstellen, waaraan hij toevoegde dat de Gereformeerde Kerken dan nog altijd vrij bleven om te beslissen, of zij van dit recht gebruik willen maken of niet; maar, al nemen we van deze verklaring dankbaar acte, in zijn brochure *Het brood der Kerk* neemt hij een geheel ander standpunt in.

Nu stemmen we gaarne toe, dat het niet gemakkelijk is het gevoelen van Ds. Sikkel met volkomen juistheid weer te geven. Dit ligt deels daaraan, dat de stroom van woorden, waarover deze auteur beschikt, niet altoos dient om de zaken zelf helderder te maken; dat meer in forsche beeldspraak dan in strenge begripsbepaling kracht wordt gezocht, en dat de schrijver zoo dikwijls met zichzelf in tegenspraak komt, dat het uiterst moeilijk is den Ariadne draad te vinden, die uit dien doolhof voeren kan.

Ds. Sikkel begint met eerst op zoo scherp mogelijke wijze het stelsel van collecteeren te veroordeelen. De Kerk, die voor vaste jaarlijkse uitgaven staat, heeft ook vaste inkomsten nodig en daarom moeten de collecten zooveel mogelijk door vaste contributen vervangen worden. (p. 24). Al laten we de wijze, waarop Ds. Sikkel hier over de collecten spreekt, voor zijn rekening, toch is er veel in dit pleidooi, dat ook onze sympathie heeft. Terstond daarna volgt echter een geheel nieuw betoog over wat Ds. Sikkel noemt het *broodrecht* der publieke religie. De Kerk, "die geen macht heeft om geld te vorderen en te nemen, die niet verkoopt en niet verhuurt, voor haar arbeid geen prijzen berekent, niets stoffelijks produceert en niets aan de markt brengt, die geen geldelijke waarde levert en geen rekeningen schrijft", moet haar brood naar Goddelijk recht van het kapitaal ontvangen. Waar handel en industrie haar dat brood niet geven, moet de Overheid met dwingende macht optreden om dat brood aan de Kerk te waarborgen. "Wij maken er daarom allerminst bezwaar tegen," zegt hij, pag. 41, "zoo Overheden het brood der Kerk, het recht der Kerk op eigen vaste inkomsten, hebben beschermd en gewaarborgd, en zoo ze dat brood met dwingende macht (wij cursiveeren) hebben ingevorderd. Integendeel. Het optreden der Overheid voor het brood der Kerk, achten wij tot haar dure roeping van *Godswege* (wij cursiveeren) te behooren". Zelfs gaat hij nog verder en verklaart, dat de Kerk door de hand der Overheid haar brood behoort te ontvangen: "De Overheid heeft dan ongetwijfeld hare vordering te doen gelden voor eigen inkomsten der Kerk, en zij heeft, zoo noodig, met dwingende macht recht te doen, opdat door haar hand (wij cursiveeren) de Kerk haar eigen brood ontvang tot vervulling van haar levensstaak". (p. 42) En nog beslister wordt op pag. 49 gesproken, "Ook naar den eisch van het recht in ruimen zin genomen (dus niet alleen om de bestaande rechts-ongelijkheid in ons land weg te nemen, red. *Heraut*) moet de vordering gesteld worden, dat de Overheid het brood der Kerk voor de publieke oefening der religie waarborgt".

Consequent zou hieruit volgen, dat de Overheid dus voor heel het "brood der Kerk" te zorgen had. Indien de Kerk door de hand der Overheid haar "brood" ontvangen moet en de Overheid dit "brood" moet waarborgen, dan valt feitelijk de gehele financiële zorg voor de Kerk ten laste van de Overheid. Toch verklaart Ds. Sikkel ook dit weer niet te bedoelen, want aan het slot van zijn brochure komt hij weer met nadruk herinneren, dat de leden der Kerk zelf in de eerste plaats voor het

"brood der Kerk" te zorgen hebben; slechts voor zoover hun hulp hierbij tekort schiet, heeft de Overheid bij te springen. Zoodra ge hieruit echter zoudt willen afleiden, dat de Overheid dus eerst af te wachten heeft wat de Kerk zelf doet, om het ontbrekende aan te vullen, verklaart Ds. Sikkel ook dit niet te bedoelen. De Kerk heeft volgens hem een "publiek broodrecht," en de Overheid moet daarom aan alle Kerken de helft of twee derden van haar uitgaven uit 's Lands schatkist restitueeren. Het doet er dus niet toe, of de Kerken schatplichtig zijn of doodarm, of ze uit eigen fondsen er best kunnen komen of gebrek lijden, de Staat moet aan allen een gelijke subsidie uitkeeren.

Zooals men ziet, is hier dus volstrekt niet alleen of uitsluitend sprake van een rechtsvordering op grond, dat de Gereformeerde Kerken bij de andere kerkgenootschappen worden achtergesteld. Heel het betoog van Ds. Sikkel gaat over de principiele vraag, hoe de Kerk aan haar stoffelijke middelen moet komen. En al ontstent hij niet, dat ook de geloovigen ten dien opzichte een roeping hebben, de hoofdnadruk valt toch op de taak der Overheid. Die taak rust niet op de speciale rechts-toestanden in ons land, maar wordt voorgesteld als een *absolute*, een *Goddelijke*, en voor alle tijden geldende roeping. De overheid is van Godswege geroepen om aan de Kerk haar "brood" te waarborgen; zij moet met dwingende macht desnoods dat "brood" voor haar invorderen. Nu spreekt het toch wel van zelf, dat wanneer dit de *Goddelijke* roeping der Overheid is, de Kerk zich dan evenzeer aan die ordinantie des Heeren heeft te onderwerpen en verplicht is die hulp der Overheid dankbaar te aanvaarden. De voorstelling van Ds. Sikkel alsof het hier alleen een rechtsaquestie gold en de Kerk nog altoos vrij zou blijven dat recht te aanvaarden of niet, is dus niet juist. Een Kerk, die eerst tot de Overheid komt om te zeggen: van Godswege zijt gij geroepen om voor mijn "brood" te zorgen, en die dan zou verklaren, als de Overheid haar dat "brood" schenken wilde: ik mag het uit uw hand niet aannemen, zou een dwaasheid begaan.

Nu zullen we op het principiele vraagstuk eerst later ingaan. Thans wijzen we alleen op het dubbele gevaar, dat in dit voorstel ligt.

Gevaar, niet omdat we vrezen, dat onze Kerken thans reeds dien weg zouden willen opgaan en uit de hand der Overheid haar "brood" zouden gaan vragen. Ds. Sikkel schijnt de Kerk zeer hoog te stellen. De Kerk mag niet, zegt hij, "als een bedelares langs de straten gaan om naar de heeren en James onder de geloovigen uit te zien, of deze haar een almoes willen geven" (p. 11). Het gevaar, dat in de "zilveren koorde" ligt voor de Kerk, ontken hij wel niet geheel, maar minstens even erg is volgens hem, dat de predikanten "dienstbaar" gemaakt worden, doordat ze leven moeten van de collecten der gemeenten (p. 21). Maar wij gelooven, dat onze Kerken veel liever tot het penningake der arme weduwe toe in ontvangst nemen en van de vrijwillige gaven der geloovigen leven, al mag dit dan "bedelen" genoemd worden, dan dat ze van de Overheid zullen gaan vragen met *dwingende macht* haar vaste inkomsten te verzekeren. Daarin schuilt voor ons, — Dr. A. Kuiper heeft het reeds in 1874 in de Kamer gezegd, — de ware hoogheid der Kerk, dat ze van den Staat geen financiële hulp wensch of verlangt. En onze Kerken, die dit beginsel telkens zoo beslist hebben uitgesproken, zullen niet plotseling aan dit hoge standpunt ontrouw worden.

Maar wel is dit voorstel gevaarlijk om tweeërlei oorzaak.

Voorreest omdat het staatsocialisme in de lucht zit, als een fijne gifstof indringt in de longen en zelfs het gezondste lichaam aantast. Dat staatsocialisme wil alle last en zorg op den breeden rug der Overheid leggen. Voor armenzorg, ziekenverpleging, voeding, reiniging en kleeding van schoolkinderen en wat niet al meer, moet door de Overheid gezorgd worden. De Overheid toch heeft 't geld maar voor 't grijpen; ze kan belasting heffen zooveel ze maar wil; haar schatkist is onuitputtelijk. Leven uit de hand der Overheid, dat is het grondbeginsel van dit staatsocialisme. Op die lijn ligt het zeker, dat ook de Kerk haar "brood" uit de hand der Overheid ontvangen zal. Daar in ligt het gevaar van dit voorstel. Het stuurt den weg van dit staatsocialisme ons op. Heel het betoog van Ds. Sikkel gaat dan ook niet van het recht, maar van de sociale roeping der Overheid uit.

En het tweede gevaar schuilt daarin, dat wanneer men openlijk uitsprekt, dat de Overheid voor het brood der Kerk te zorgen heeft en dat zelfs met *dwingende macht* mag doen, de prikkel tot *vrijwillig* geven van zelfs verslapt. Onze Kerken hebben een zwaren strijd; alleen wanneer de bezieling der heilige liefde tot meerdere offers in staat stelt, kan die strijd voor de vrijheid der Kerk worden volgehouden. Maar zoodra men tot de menschen zeggen gaat: de Overheid moet het "brood der Kerk" waarborgen, uit haar hand moet de Kerk haar "brood" ontvangen, dan zinkt vanzelf de spankracht der liefde in, dan verfaamt de oeffervardigheid en dan gaat het besef van eigen roeping en plicht weg.

Natuurlijk bedoelt Ds. Sikkel dit niet. Hij zal de eerste zijn om het staatsocialisme af te keuren, en in zijn brochure pleit hij zelfs met vuur voor meer oeffervardigheid der geloovigen. Maar het beginsel, door hem uitgesproken, blijft niet stilstaan. Dat beginsel werkt onverbiddelijk door, zelfs tegen het bedoelen van Ds. Sikkel in. En niet tegen Ds. Sikkel, maar tegen dat valsche beginsel, dat de Kerk door de hand der Overheid haar brood moet ontvangen, gaat daarom ons ernstig protest.

Dr. A. Kuiper
Amsterdam, 1907
Gelijk men het, onlangs u verkocht, is dat Dn. Kuiper verzoekt, door zijn ambt als reis ondernaar Azië en Afrika omzooien.
Van zijn in maanden duizend althans in Om nu dit goed doen met van het doe gesteld heeft.
De auteur geschrift de door, zoals ik naar aanleiding land, vele ons waardigheden min of meer knoopen. Tot dat in de la verrijkt, dan t boek niet ge ook een hoofd dit neemt in e waaruit het e dan nog een zoo even doe En al even dit zijn geschi dienen, dat h sche of histor bezochte lande verrijken. De zoo schrijft hij zonderling al algemeen berei reeds lang ont kort vertooven was, zou slec specialiteiten i juister bericht.
Wat de hee jongste geschi omwonden in "Voor mij wa sooniijk kenni sociale en pol scheide stre die de oude V zijn verdoel, i zijde verder, d maanden tijds Odessa-Kharco veel te vluch nismaking, ma gemeenen indru Van dien al en alsoo zijn e en politieke to bezocht, in w is wat Dn. Ku y se bedoelt; alle Zoo wil dit deeld worden.
Nu zal mij mij, vrij koud l het grootste d rende een reis landen zouden religieuze, social mededeelingen een zeer betrek men. Zoo eens deelingen doen wier bruloft ik ze dan later in ik niet alleen be ik het wel aan h het door hen heeft afgespiegel Maar heel an als Dr. Kuiper van een, zij he lijsche reis, in gineu, sociale en mondeling of s het met mij veli
Reeds de ou onder onze med de beste, maar i superieuriteit is, En die super ook, als auteur drierleij gebied Eerstens blijkt chische vaardig een schrijver d wibel als hij is, van zijn omgev menschen en di te experimente die hij hebben waarmede van indrukken is.
Vervolgens k kennis op relig die hij meebrekt landen, juist op zelf wilde verrij En eindelijk rieuriteit van d onze samenlevi zeventigjarige sc ze, is een te v toon zijn mede erkent staat, al minder aan [he land bewezen is] hij dat eerbetoos Kuiper dit boe hij het gedaan komende welwil verschillende la ontvangen en e waarop zij (zije kelijkt". En d nationale in het goed deel aan onzent. "En g in de voorrede, half officieus pei de ontvangst d van zijn herkom te eeren".
In deze drieën nu ligt reeds de Wereldzee.
Door haar to den algemeenen verre landen o politieke torstam heeft, het object Het gehele v Als titel koo